

Առեղծվածների հայելին

հեղինակ՝ Խորխե Լուիս Բորխես
թարգմանիչ՝ Հովհաննես Բողուկյան
(խապաներենից)
աղբյուր՝ «Երկու արքաներն ու երկու
լաբիրինթոսները», Ապոլոն, 1992

Այն միտքը, որ իբր թե Սուրբ Գիրքն ունի (բացի իր բառային արժեքից) խորհրդանշական արժեք, անտրամաբանական չէ և շատ հին է, հանդիպում է Փիլոն Ադեքսանդրացու և Սվեդեն Բորգի մոտ: Քանի որ Գրքի պատմած դեպքերը ճշմարտացի են (Աստված ճշմարտություն է, ճշմարտությունը չի կարող ստել և այլն), ապա պետք է ընդունենք, որ մարդիկ, դրանք կուրորեն կատարելով ներկայացրին Աստծո կողմից որոշված, կանխատեսված մի գաղտնի ողբերգություն: Այդքան ընդունելով դժվար չէ եզրակացնել, որ տիեզերքի պատմությունը և մեր կյանքն ու մեր կյանքի ամենաչնչին մանրամասնությունները անկռահելի խորհրդանշական արժեք ունեն: Պետք է որ շատերն անցած լինեն այդ տարածությունը, սակայն ոչ ոք չհասավ Լեոն Բոյոյի զարմանալի արդյունքներին (Նովալիսի հոգեբանական հաստվածներում և Աախենի ինքնակենսագրության The London Adventure^[1] վերնագրված հաստվածում նպատակահարմար վարկած կա այն է, թե արտաքին աշխարհը — ձևերը ջերմությունները լուսինը — այնպիսի մի լեզու են, որ մենք մարդիկս մոռացել ենք կամ հազիվ ենք կմկմում.. նաև դե Կուլենսին է ասում «Երկրագնդի անտրամաբանական հնչյուններն անգամ հանրահաշիվ ու լեզուներ են և ինչ-որ ձևով ունեն իրենց հատուկ բանալիները իրենց խիստ քերականությունն ու շարահյուսությունը այդպես տիեզերքի նվազագույն տարրերն անգամ կարող են ամենամեծերի քողարկված հայելին լինել»):

Լեոն Բոյոյին ներշնչեց սուրբ Պողոսի թղթերից մեկը (Ա Կորնթ 13 12) «Այժմ տեսնում ենք ինչպես պատկերը հայելու մեջ իսկ այն ժամանակ դեմառդեմ: Այժմ խելամիտ եմ փոքրիշատե իսկ այն ժամանակ կիմանամ, ինչպես որ նա ճանաչեց ինձ».^[2] Թորես Արմատի թարգմանությունը խղճուկ է. «Այժմ աստծուն տեսնում ենք ինչպես հայելում և մութ պատկերների մեջ, բայց այն ժամանակ նրան պիտի տեսնենք երես առ երես: Ես հիմա անկատար ձևով եմ նրան ճանաչում, բայց այն ժամանակ կճանաչեմ պայծառորեն ինչպես ես եմ ճանաչված», քառասունչորս մարդ կատարում են քսաներկուսի դերը, անկարելի է ավելի հիվանդ և շատախոս լինել: Միայրիանո դե Վարելան ավելի հավատարիմ է. «Այժմ հայելու մթության մեջ ենք տեսնում, բայց հետո կտեսնենք դեմ առ դեմ: Հիմա մասամբ եմ ճանաչում, բայց հետո կճանաչեմ ինչպես ճանաչվում եմ»: Թորես Ամատը կարծում է, որ համարը վերաբերում է մեր աստվածայինի հանդեպ ունեցած հայեցողությանը Միայրիանո դե Վարելան (և Լեոն Բոյոյը) որ վերաբերում է առհասարակ մեր ընդհանուր հայեցողությանը:

Որքան գիտեմ Բոյն իր կռահումներին վերջնական ձև չտվեց: Նրա հաստվածային ստեղծագործության մեջ (որտեղ ինչպես հայտնի է, հորդում են գանգատն ու անարգանքը) կան տարբեր պատումներ կամ տարբերակներ: Ստորև, բերում եմ ահա մի քանիսը, որոնք վերցրել եմ «Le mediant ingrat»^[3], «Le vieux de Ia Montagne»^[4] Ս «L'invendable»^[5] աղմուկ հանած էջերից: Ավարտուն չեմ համարում, հուսով եմ, որ Լեոն Բոյնի որևէ մասնագետ (ես մասնագետ չեմ) կլրացնի և կճշտի պակաս-պռատս: Առաջինը 1994 թվականի հունիսից է: Թարգմանում եմ այսպես. «Սուրբ Պողոսի videmus nunc per speculum in aenigmate դատողությունը մարդկային հոգու այդ իսկական Անդունդի մեջ սուզվելու համար երդիկի դեր է կատարում: Տիեզերքի անդունդների սարսափելի անսահմանությունը ցնորք է, մեր անդունդների արտաքին արտացոլում, դիտված «հայելու մեջ»: Պետք է դեպի ներս շրջենք մեր աչքերը և դրանով մի վսեմ աստղագիտություն կանենք մեր սրտերի անսահմանության մեջ, սրտեր, որոնց համար Աստված մեռնել ուզեց... էթե տեսնում ենք Ծիրկաթինը, ապա ճշմարիտ է, որ իրականում նա գոյություն ունի մեր հոգում», երկրորդը նույն տարվա նոյեմբերից է.

«Հիշում եմ իմ ամենահին գաղափարներից մեկը: Ցարը հարյուր հիսուն միլիոն մարդկանց գլխավորն ու հոգևոր հայրն է: Դաժան պարտականություն, որը սոսկ ձևական է: Գուցե նա Աստծո առաջ ընդամենը մի քանի հոգու համար է պատասխանատու, էթե իր թագավորության օրոք կայսրության աղքատները ճնշված են, էթե այդ թագավորության ժամանակ մեծամեծ աղետներ կատարվեն, ով իմանա արդյոք միակ ու իրական մեղավորը սապոզները փայլեցնող ծառան չէ՞: Անհունի գաղտնի կարգադրություններում ո՞վ է իսկապես ցարով, թագավորով կարող է պարծենալ լոկ ծառա լինելու համար»:

Երրորդը դեկտեմբերին գրված մի նամակից է. «Ամեն ինչ խորհրդանիշ է, նույնիսկ ամենաբզկտիչ ցավը: Երագում գոռացող ննջեցյալներ ենք: Գուցե մեզ մտահոգող որևէ բան մեր ապագա ուրախության գաղտնի սկիզբն է: Հիմա տեսնում ենք, հաստատում է սուրբ Պողոսը «per speculum in aenigmate» բառացի «հայելու միջոցով առեղծվածային», և այլ ձևով կտեսնենք մինչև գալուստը նրա, որը բոցերի մեջ է և սովորեցնելու է մեզ ամեն ինչ»՝

Չորրորդը 1904 թվականի մայիսից է «Per speculum in aenigmate» ասում է սուրբ Պողոսը Ամեն ինչ հակառակ ձևով ենք տեսնում: Երբ կարծում ենք, թե տալիս ենք վերցնում ենք և այլն ուրեմն (ասում է ինձ մի տրտում հոգի) մենք երկնքում ենք, իսկ Աստված տառապում է երկրում», հինգերորդը 1908 թվականի մայիսից է. «Խոլանայի սարսափեցուցիչ գաղափարը per speculum տեսքի մասին այս աշխարհի հաճույքները հակառակ կողմից դիտված հայելու մեջ, կլինեն դժոխքի տանջանքները»: Վեցերորդը 1918 թվականից է.

«L'Ame de Napoleon»^[6]-ի էջերից է, գիրք, որի նպատակն է բացահայտել Նապոլեոն խորհրդանիշը: Ենթադրվում է, թե նա մի այլ հերոսի նախորդն է մարդ և նաև խորհրդանիշ թաքնված

ապագայում: Բավական է մեջ բերել երկու հատված: Առաջինը. «Ամեն մի մարդ աշխարհ է եկել խորհրդանշելու մի բան, որից գաղափար չունի և անտեսանելի նյութից մի մասնիկ կամ մի սարավելացնելու որոնցով պիտի կառուցվի Աստծո քաղաքը»: Մյուսը. «աշխարհում չկա ոչ մի մարդ, որը կարողանա ասել, թե ինքն իսկապես ով է: Ոչ ոք չգիտի, թե ինչի համար է աշխարհ եկել, թե ինչին են համապատասխանում իր արարքները իր զգացմունքները, իր գաղափարները, չգիտի ո՞րն է իր իսկական անունը, իր անկորնչելի Անունը: Լույսի ցանկում Պատմությունը չափազանց ծիսական տեքստ է և տառերն ու կետերը ավելի քիչ չարժեն, քան հատվածներ կամ ամբողջ գլուխներ, բայց թե առաջինների, թե մյուսների կարևորությունը անորոշ է և խորապես գաղտնի»:

Այս հատվածները գուցե ընթերցողներին թվան սոսկ Բյուրի դատարակաբանությունները: Որքան գիտեմ նա երբեք չփորձեց տրամաբանական դարձնել իր մտքերը: Ես համարձակվում եմ դրանք հավանական համարել և անխուսափելի քրիստոնեական մտքի համար Բյուրը (կրկնում եմ) ընդամենը հրեա կաբալիստների Սուրբ Գրության համար գործածված մեթոդը տարածեց ողջ Արարչությունը մեկնաբանելու համար: Նրանք մտածեցին, որ այն գործը, որը թելադրված է Սուրբ Հոգու կողմից, բացարձակ տեքստ է, այսինքն մի տեքստ, ուր ճակատագրի մասնակցությունը հավասար է գրոյի: Պատահականություն չընդունող անվերջանալի նպատակների մեխանիզմ հանդիսացող այդ գրքի հրաշալի նախադրյալը նրանց տարավ բառերը տեղափոխելու, տառերի թվային արժեքները գումարելու նրանց ձևը հաշվի առնելու, փոքրատառերն ու մեծատառերն ուսումնասիրելու, աքրոստիկոսներ ու տառափոխություններ որոնելու և այլ մեկնաբանական բարդությունների. որոնց ծաղրելը դժվար չէ:

Նրանց ջատագովությունն այն է. թե մտքի անսահման գործողություններում ոչ մի բան պատահական չէ, Լեոն Բյուրը հիերոգլիֆային բնույթը, աստվածային գրության հատկանիշը, հրեշտակային գաղտնագրությունը տեսնում է աշխարհի բոլոր արարածների կյանքի ամեն մի վայրկյանում: Մնտոհապաշտը հավակնում է թափանցել այդ բնական տեքստի մեջ և կարծում, թե տասներեք սեղանակիցները մահվան խորհրդանիշն են արտահայտում դեղին արևակնը՝ դժբախտության նշանը:

Անհավատը կնկատի, որ նույնիսկ աշխարհի նշանակություն ունենալն է կասկածելի, ուր մնաց թե այն ունենա երկրորդ կամ երրորդ նշանակություն: Ես հասկանում եմ այդ, սակայն հասկանում եմ նաև, որ Բյուրի առաջարկած հիերոգլիֆային աշխարհը ամենաձեռնտուն է աստվածաբանների բանական Աստծո արժանապատվության համար:

«Ոչ ոք չգիտի իր ինչ լինելը», անդեց Բյուրը: Ոչ ոք նրա նման իր իսկ օրինակով չկարողացավ պատկերել այդ ներքին տգիտությունը: Ինքն իրեն թունդ կաթոլիկ էր համարում, սակայն դարձավ կաբալիստների հետևորդը՝ Սվեդենբորգի և Բլեյկի նման աղանդապետների գաղտնի եղբայրը:

Ծանոթագրություններ

1. «Լոնդոնյան դիպլոմներ» (անգլ.)
2. Բնագրում լատիներեն է (խմբ.)
3. «Աննպաստ միջնագիծ» (ֆրանս.)
4. «Լեսան ծերունին» (ֆրանս.)
5. «Անվանատեղին» (ֆրանս.)
6. «Նապոլեոնի հոգին» (ֆրանս.)